

उत्सयन्स्वस्य अजेयत्वाभिमानेगर्वकुर्वन् अस्याः सुलभायाः भावं आशयं एनं मूकं करिष्यामीत्येवं रूपं विशेषयन् अभिभवन् भावेन भावं जग्राह ॥ १८ ॥ तया सह समत्वेन एकस्मिन् देहे उवास अधिष्ठा ने देहे छेत्रेति उभावपि स्थूलदेहोपस्कारं त्यक्तवन्तावित्यर्थः ॥ १९ ॥ एतदाख्यानात् तयर्थतु एकस्मिन् देहे इव लिङ्गे देहोऽपि द्वयोर्जीवयोर्वस्थानं भवति तेन स्थूलसूक्ष्मदेहौ गृहवज्जीवस्यानामानावित्युक्तं एवं स तिस्वस्यानभिभूतत्वं दर्शयन् जनक उवाच भगवत्या इति ॥ २० ॥ परकीयं श्रुतादिकमज्ञातमतः पृष्टेन तद्देहनीयमित्यर्थः ॥ २१ ॥ राजाप्यहं राज्यान्मुक्तोस्मीत्याह छात्रादिष्विति संमंतुं सम्यक् ज्ञातुं ॥ २२ ॥ मोक्षं मोक्षहेतुं ॥ २३ ॥ २४ ॥ सांख्ययोगविधि शब्दैः क्रमेण ज्ञानोपास्तिकर्मकांढार्थाज्ञेयाः अयमेव त्रिविधो मोक्षधर्मस्तत्र विषये गताध्वाज्ञातमार्गः ॥ २५ ॥ मयि ममसमीपे ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ वैरा

जनकोप्युस्मयन् राजा भावमस्या विशेषयन् ॥ प्रतिजग्राह भावेन भावमस्या नृपोत्तम ॥ १८ ॥ तदेकस्मिन्नाधिष्ठाने संवादः श्रूयतामयं ॥ छात्रादिषु विमुक्त स्य मुक्तायाश्च त्रिदंडके ॥ १९ ॥ जनक उवाच भगवत्याः क्वचर्यं यं कृताङ्कचगमिष्यसि ॥ कस्य च त्वंकुतो वेति प्रच्छेनं महीपतिः ॥ २० ॥ श्रुते वयसि जा तौ च सद्भावो नाधिगम्यते ॥ एष्वर्थेषूत्तरं तस्मात्प्रवेधं मत्समागमे ॥ २१ ॥ छात्रादिषु विशेषेषु मुक्तं मां विद्वितत्त्वतः ॥ सत्त्वांसंमंतुं मिच्छामि मानाहो हि मतासि मे ॥ २२ ॥ यस्माच्चैतन्मया प्राप्तं ज्ञानं वैशेषिकं पुरा ॥ यस्य नान्यः प्रवक्तस्ति मोक्षं तमपि मे शृणु ॥ २३ ॥ पराशरसगोत्रस्य वदस्व सुमहात्मनः ॥ भिक्षोः पंचशि खस्याहं शिष्यः परमसंमतः ॥ २४ ॥ सांख्यज्ञानं च योगं च महीपाल विधौ तथा ॥ त्रिविधे मोक्षधर्मे स्मिन् गताध्वा छिन्नसंशयः ॥ २५ ॥ स यथाशास्त्रदृष्टेन मार्गेण ह परिभ्रमन् ॥ वार्षिकांश्चतुरो मासान् पुरामपि सुखोषितः ॥ २६ ॥ तेनाहं सांख्यमुख्येन सुदृष्टार्थेन तत्त्वतः ॥ श्रावितस्त्रिविधं मोक्षं न च राज्याद्विचालितः ॥ २७ ॥ सोऽहं तामखिलां वृत्तिं त्रिविधां मोक्षसंहितां ॥ मुक्तरागश्चराम्येकः पदे परमेकस्थितः ॥ २८ ॥ वैराग्यं पुनरेतस्य मोक्षस्य परमो विधिः ॥ ज्ञानादेव च वैराग्यं जायते येन मुच्यते ॥ २९ ॥ ज्ञानेन कुरुते यत्नं यत्नेन प्राप्यते महत् ॥ महद्वदप्रमोक्षाय सा सिद्धिर्वावयोतिगा ॥ ३० ॥ सेयं परमिका बुद्धेः प्राप्ता निर्द्वता मया ॥ इहैव गतमोहं न चरतामुक्तसंगिना ॥ ३१ ॥

ग्यमिति द्वाभ्यां वैराग्यज्ञानयत्नानां वा सिद्धौ वा सनाभयविज्ञानमनोनाशशब्दितानां त्रिदंडविष्टं भवदन्योन्याश्रयेण सिद्धिरुक्ता यथा तत्त्वज्ञानं मनोनाशो वा सनाक्षय एव च मिथः कारणतां गत्वा दुःसाध्या निस्थि तानि हि यावद्विलीनं मनो न तावद्वासनाक्षयः न क्षीणा वा सनायावच्चित्तं तावन्नशाम्यति यावन्न तत्त्वविज्ञानं तावच्चित्तशमः कुतः यावन्नचित्तोपशमो न तावत्तत्त्ववेदनं यावन्न वा सनाशास्तावत्तत्त्वगमः कुतः याव न्न तत्त्वसंश्रान्तिर्न तावद्वासनाक्षयः एकैकशो निबेद्यं तेन येष ते चिरमप्यलं तत्र सिद्धिप्रयच्छंति मंत्राः संकीर्त्तिता इवेति यथा षडंगमंत्राणां कैकमंत्रादस्यानसिद्धिः किंतु संहितानामावृत्या तद्वदित्यर्थः मोक्षस्य तत्साध नस्य ज्ञानस्य विधिरुपायः ॥ २९ ॥ यत्नयोगाभ्यासं मनोनाशहेतुं महत् आत्मज्ञानं तेन च परं वैराग्यमिति सा एषा त्रयाणां सिद्धिर्निष्पत्तिर्महतां द्विद्वानां सुखदुःखादीनां मोक्षायैति जीवन्मुक्तिः सुखाय वयोतिगेति नृ त्युजयाय भवतीत्युक्तं ॥ ३० ॥ ३१ ॥